

Dr hab. Grażyna Ktra
Wydział Psychologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: ktra@psych.uw.edu.pl

**Ocena osiągnięcia naukowego oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
Pana dr Sławomira Jabłońskiego
dokonana w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie psychologii**

1. Podstawa formalna oceny

Ocena dokonana została na podstawie powołania w dniu 12 grudnia 2023 r. przez Radę Doskonałości Naukowej na podstawie art. 221 ustawy z dn. 20 lipca 2019 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) na recenzenta i członka komisji habilitacyjnej dorobku dr Sławomira Jabłońskiego w postępowaniu w sprawie nadania Panu Doktorowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia.

2. Informacje o Habilitancie

Dr Sławomir Jabłoński przedstawił wniosek wraz z dokumentacją o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia na podstawie art. 221 ust. 10 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 zm.). Jako podstawowe osiągnięcie naukowe zgłosił monografią naukową pt. „Rozwój kontroli przez hamowanie w okresie dzieciństwa”

Dr Sławomir Jabłoński uzyskał tytuł magistra psychologii w 1997 r. w Instytucie Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie psychologii w 2002 r., na tej samej uczelni. Podstawą otrzymania stopnia doktora była rozprawa pt. „Dziecko z dysleksją – epigenetyczne ujęcie

procesu nabywania umiejętności czytania i pisania”, której promotorem była prof. Anna I. Brzezińska.

Po otrzymaniu dyplomu magistra dr Jabłoński pracował w różnych ośrodkach naukowo-dydaktycznych, a od roku 2002 pracuje w Zakładzie Psychologii Socjalizacji i Wspomagania Rozwoju, Instytut Psychologii, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (w latach 2002-2018 na etacie adiunkta, a od 2018 na etacie starszego wykładowcy). W latach 2013-2015 pełnił funkcję eksperta w zakresie psychologii w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie.

W działalności naukowej od czasu rozprawy doktorskiej zajmuje się zagadnieniami związanymi z psychologicznymi podstawami edukacji wczesno-szkolnej z perspektywy rozwojowej, przede wszystkim czynnikami leżącymi u podstaw nauki czytania i pisania. Monografia, wskazana jako osiągnięcie naukowe, będące podstawą o ubieganie się o stopień doktora habilitowanego dotyczy kwestii wykraczającej poza problematykę opanowywania umiejętności czytania i pisania, chociaż jest z nimi nierozzerwalnie związana, dotyczy mianowicie kontroli swojego zachowania przez hamowanie w perspektywie rozwojowej, począwszy od najwcześniejszych miesięcy życia dziecka do okresu wczesno-szkolnego.

3. Ocena osiągnięcia naukowego

Wprowadzenie. Monografia naukowa Sławomira Jabłońskiego pt. „Rozwój kontroli przez hamowanie w okresie dzieciństwa”, została wydana w 2023 r. przez Wydawnictwo Naukowe UAM. Składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii i dwóch aneksów. Pierwsze dwa rozdziały mają charakter przeglądowy – teorii i badań – i zawierają rozważania definicyjne oraz opis wraz z krytycznym ustosunkowaniem się różnych modeli kontroli przez hamowanie. Trzeci jest prezentacją własnej koncepcji tego zjawiska, a w czwartym Autor ukazuje zmiany rozwojowe w obrębie i istocie kontroli przez hamowanie na podstawie własnych badań.

Funkcje wykonawcze i zarządzające są odpowiedzialne za organizację działań celowych, za kształtowanie osoby będącej podmiotem swojego życia. Realizacja swoich zamierzeń wymaga nie tylko określonej perspektywy czasowej, ale także umiejętności planowania i realizowania swoich celów wbrew utrudnieniom, jakie się pojawiają w trakcie ich osiągania, wbrew różnorodnym „rozpraszaczom” – wewnętrznym i zewnętrznym – które mogą te proces

zakłócić czy zatrzymać. Zdaniem Autora wymaga to odpowiednio ukształtowanych funkcji wykonawczych, przede wszystkim jednej z jej składowych – zdaniem niektórych uczonych będącej jądrem funkcji wykonawczych – kontroli przez hamowanie, która umożliwia człowiekowi bycie podmiotem własnych działań. Kontrola przez hamowanie odpowiada za zmianę i wybór reakcji w miejsce bezrefleksyjnego reagowania, czyli za podejmowanie czynności dowolnych, które wymagają zdolności do sterowania swoim zachowaniem, ale także zdolności do samokontroli, samoregulacji, kontroli procesów myślowych oraz działania. U ich podłoża leżą procesy hamowania. Autora interesuje to, jaki jest mechanizm psychologiczny „stosowania” przez kontrolowania przebiegu swoich działań poprzez stosowanie – uruchamianie i modulowanie – hamowania jednych procesów psychicznych (spontanicznych reakcji) tak, aby inne reakcje mogły się pojawić. Przyjmuje w swoich rozważaniach i potem w badaniach perspektywę rozwojową i próbuje odpowiedzieć na pytanie, jak rozwija się kontrola przez hamowanie na przestrzeni dzieciństwa. Poszukując odpowiedzi bazuje na teorii Lwa Wygotskiego, uwzględniając poza kulturowymi czynnikami dojrzwianie biologiczne, przede wszystkim dojrzwiania mózgu wraz ze zmianami w jego strukturze i funkcjonowaniu.

Ocena merytoryczna. W pierwszym rozdziale zostały omówione ważne kontroli przez hamowanie. Dr Jabłoński, przyjmuje założenie, że hamowanie służy kontrolowaniu przebiegu działania, ale samo podlega kontroli, której formy i przejawy zmieniają się wraz z wiekiem jednostki. Uważa, że w każdym działaniu występuję kontrola przez hamowanie, tylko w różnym nasileniu od znikomej – zachowania automatyczne – do silnej przy zachowaniach dowolnych. Inaczej mówiąc, kontrola przez hamowanie jest z różnorodny sposób uwikłana z procesie wyboru (czasami nieświadomego) jednej reakcji narzucającej się nad drugą, bardziej adekwatną do sytuacji. Ponadto, Autor przyjmuje, że kontrola przez hamowanie dotyczy nie tylko zachowania, ale także procesów poznawczych wraz z uwagą. Aby kontrolować uwagę, myślenie, emocje potrzebne jest wyhamowanie automatycznych procesów w obrębie każdej z tych funkcji. Na bazie pogłębionej znajomości literatury naukowej z tego obszaru Autor wskazuje na dwa ważne braki w obrębie wiedzy o kontroli przez hamowanie. Nie wiemy, w jaki sposób kontrola przez hamowanie jest realizowana - co ją inicjuje i co modyfikuje, czyli jak jest sterowana.

Swoje rozważania rozpoczyna od zaprezentowania różnych podejść do kontroli przez hamowanie w dojrzałej formie i ujmowanej w różnych podejściach jako funkcji wykonawczej oraz jako elementu systemu funkcjonalnego w rozumieniu Wygotskiego. Drugie podejście

sytuuje kontrolę przez hamowanie jako część większej całości, co zdaniem Autora, pozwala lepiej zrozumieć rolę kontroli przez hamowanie w regulacji zachowania człowieka, wyodrębnić jej różne formy na tle zmieniającego się usytuowania względem innych składowych systemu funkcjonalnego.

Warto zauważyć, że Autor ma krytyczny stosunek do omawianych koncepcji zarówno funkcji wykonawczych jak i kontroli przez hamowanie oraz do badań prowadzonych w tym obszarze. Wskazuje np. na badanie owych funkcji w dwóch rodzajach zadań – 1) abstrakcyjnych tzw. zimnych oraz 2) życiowych tzw. gorących, w tych drugich uczestniczą emocje i motywacja, co zmienia ich przebieg. Ponadto, zauważa, że nie potrafimy badań poszczególnych składników funkcji wykonawczych niezależnie, co prowadzi niektórych badaczy do wniosku, że one zawsze współdziałają ze sobą. Tę część swoich rozważań Autor podsumowuje szeregiem konkluzji, z których najważniejsza mówi, że konceptualizacje dojrzałej kontroli przez hamowanie powinny ujmować aspekty motywacyjne i rozumienie (reprezentację) celu przez podmiot działania. Pozwoli to na zróżnicowanie tego typu kontroli od innych jej form oraz na uwzględnienie oraz dynamiki jej przebiegu w trakcie danego działania, jak mocy regulacyjnej dotyczącej udziału procesów nawykowych w realizacji danego celu. Kontrola przez hamowanie może nie tylko zmniejszać udział procesów nawykowych w kształtowaniu działania, ale także go zwiększać. Ważnym zarzutem wobec omawianych koncepcji kontroli przez hamowanie jest pomijanie mechanizmu działania kontroli przez hamowanie oraz czynników, które warunkują jej przebieg. Rozdział pierwszy kończy definicja autorska, głosząca, że „[...] kontrola przez hamowanie to zdolność do modulacji hamowania procesów nawykowego reagowania i zwiększania stopnia ich wpływu na zachowanie odpowiednio do wzbudzonego przez osobę motywu i celu, a także odpowiednio do etapu formowania ostatecznej reakcji” (s. 42).

W kolejnym rozdziale Autor prowadzi szczegółowe rozważania na temat mózgowych podstaw kontroli przez hamowanie. Opisuje neuronalne uwarunkowania kontroli przez hamowanie i powiązanych z nimi funkcji. Dokonuje ich zestawienia w tabeli oraz w postaci graficznej, co ułatwia przyswojenie zaprezentowanej wiedzy osobom niebędącym specjalistami w zakresie neuropsychologii. Jednakże wyniki badań w tym obszarze nie przyczyniają się zdaniem Autora do pogłębienia zrozumienia istoty i funkcji kontroli przez hamowanie, chociaż potwierdzają ich ujmowanie jako elementu systemu funkcjonalnego działań dowolnych i są zbieżne z badaniami behawioralnymi.

Następnie Autor przedstawia własną koncepcję rozwoju kontroli przez hamowanie. Jest to szczególnie interesujący rozdział. Autor rozpoczyna swe rozważania od stwierdzenia, że tendencja do spontanicznej reakcji nigdy nie zanika, jednakże w kontroli przez hamowanie zachodzą zmiany o charakterze ilościowym i jakościowym, związane z głównym kierunkiem wyrażającym się od zawiadywania kontrolą przez hamowanie przez czynniki zewnętrzne (dominujący bodziec) do wzrostu roli czynników wewnętrznych, podmiotowych, które mogą mieć charakter reaktywny lub proaktywny. Wiąże się to z rozwojem zdolności do podejmowania zachowań ukierunkowanych na osiągnięcie określonego zamiaru lub/i celu. Wobec poruszanych w tym rozdziale problemów mam kilka pytań. Mianowicie, co Autor ma na myśli pisząc o celu i czy rozróżnia pojęcie zamiaru, intencji i celu. Czy zachowania niemowlęcia wywołane niezaspokojoną potrzebą są celowe i czy to są cele wewnętrzne, czy zewnętrzne? A co z potrzebą kontaktu fizycznego (społecznego), którą niemowlę komunikuje, gdy jest niezaspokojona – czy to jest zachowanie kierowane przez bodźce biologiczne i jest można (należy) je traktować jako zachowanie kierowane przez cele zewnętrzne, czy już wewnętrzne? Zapewne odpowiedź na te pytania nie jest prosta, wkraczamy bowiem na teren zachowań celowych i definicji celu oraz rozróżnienia pomiędzy celami indywidualnymi a autonomicznymi.

Za interesujące uznaję rozróżnienie na kontrolę reaktywną i proaktywną. Pierwsza z nich, moim zdaniem jest przejawem samokontroli, rozumianej jako kontrolowanie stanu jednostki (fizycznego lub/i psychicznego) będącego odpowiedzią na zaistniałą sytuację, podczas gdy kontrola proaktywna jest przejawem kierowania się właśnie intencją, zamiarem, aż wreszcie celem, jako wyobrażonym stanem, który ma być osiągnięty poprzez własną aktywność.

Autor łączy rozwój kontroli przez hamowanie z rozwojem takich funkcji jak pamięć robocza, myślenie pojęciowe, rozumowanie (rozumienie reguł) – mające znaczenie dla uwzględniania wskazówek z danego etapu działania w kolejnym. Generalnie, zmiany rozwojowe w zakresie kontroli przez hamowanie są zgodne z ogólną prawidłowością dotyczącą zmian rozwojowych, które mają prowadzić do poszerzania się niezależności od bodźców oraz do wzrostu elastyczności i podmiotowości w działaniu. Kolejny podrozdział jest poświęcony problematyce uwarunkowań środowiskowych kształtujących procesy kontroli przez hamowanie, co ma swoje odzwierciedlenie z zmianie struktury mózgu i jego funkcjonowaniu.

Uważam za cenny wkład do nauki wskazanie na rolę nie tylko siły bodźca warunkującej reakcję w danej sytuacji, ale też na mechanizm dynamiki afektu i przyporządkowanie mu

określonego rodzaju mechanizmu (mechanizmu rywalizacyjny), jak również koncepcję kulturowego mechanizmu (mechanizmów) rozwoju kontroli przez hamowanie. Autor wskazuje na trzy ich rodzaje: upośrednienie, uwewnętrznienie i uświadomienie, których warunkiem jest pojawienie się utrudnienia i które stanowią oś śledzenia zmian w zakresie kontroli przez hamowanie w poszczególnych okresach życia dziecka.

Wnikliwą analizę zmian rozwojowych w kolejnych fazach życia dziecka, przeprowadzonych w rozdziale 3. Autor podsumował w podrozdziale 3.6.5 i zawarł w tabeli 4. Są one istotne dla postawionych hipotez, z których pierwsza głosi, że wraz z przejściem z okresu wczesnego dzieciństwa do średniego dzieciństwa dokonuje się istotna zmiana jakościowa w mechanizmie kontroli przez hamowanie. Mianowicie, w fazie przejściowej pomiędzy wczesnym i średnim dzieciństwem widać wyraźny postęp w stosowaniu reaktywnej kontroli przez hamowanie, która w kolejnych latach się doskonali i w okresie przedszkolnym dzieci nabierają coraz większej wprawy w jej stosowaniu. Natomiast na przełomie średniego i późnego dzieciństwa widać wyraźnie kolejny przełom w stosowaniu kontroli przez hamowanie, pojawia się proaktywne uruchamianie kontroli przez hamowanie, które rozwija się na przestrzeni młodszego wieku szkolnego.

Rozdział wprowadzający czytelnika w badania własne Autora jest poprzedzony prezentacją i krytycznym omówieniem metod stosowanych w badaniach kontroli przez hamowanie u dzieci. Mając pełną świadomość ograniczeń metod stosowanych dotychczas w badaniu kontroli przez hamowanie, Autor zdecydował się na wykorzystanie wyników badań uzyskanych w ramach prowadzonego przez siebie, a latach 2012-2014 dużego projektu badawczego zatytułowanego „Konstrukcja narzędzi do psychologicznej gotowości uczenia się dzieci w wieku od 3 do 11 roku życia”. W ramach tego projektu weryfikowano właściwości psychometryczne, które okazały się wysokie, dwóch nowych narzędzi: 1) Sortowania Kart dla Dzieci (SKD) oraz 2) Baterii do Oceny Czytania i Pisanania (BCP). Nie jest w tym przypadku jasno powiedziane, jaki był udział dr Jabłońskiego w tworzeniu tych narzędzi. Otrzymane w tym projekcie rezultaty zostały poddane innej analizie statystycznej, podporządkowanej weryfikowanym hipotezom. Przeprowadzone analizy statystyczne są dostosowane do otrzymanych danych i, jak już napisałam, postawionych hipotez, z których pierwsze dwie dotyczą rozwoju mechanizmów kontroli przez hamowanie, a kolejne cztery uwarunkowania jej

sprawności. Ponadto, Autor postawił trzy hipotezy dotyczące roli kontroli przez hamowanie dla osiągnięć szkolnych, do których nawiązę w dalszej części recenzji.

Jeżeli chodzi o pierwsze dwie hipotezy, to zostały one ogólnie rzecz ujmując potwierdzone, chociaż wyniki nie są w pełni jednoznaczne. Przy stosowaniu narzędzia SKD hipoteza 1. została potwierdzona, a przy zastosowaniu BCP nie została. Rozbieżność pomiędzy tymi wynikami Autor wyjaśnia odwołując się do zakresu samodzielności dziecka wymaganej przy zastosowaniu danej metody. W obu wypadkach dziecko jest w sytuacji realizowania określonego zadania - celu zewnętrznego oraz złożoności zadania. Wskazuje to na znaczenie doboru metody badawczej dla badanych znamienych, czyli dla ich operacjonalizacji. W tym przypadku badanie mechanizmu uruchamiającego kontrolę przez hamowanie związane jest z rozwojem poznawczym dzieci i rozumieniem instrukcji, czy znajomością pisma, co w przypadku młodszych dzieci ma duże znaczenie. Jak Autor sam twierdzi, należy te badania traktować jako wstępne w tym obszarze, należy w tym miejscu docenić jego wnikliwość i krytycyzm jako badacza. Hipoteza 2. także została potwierdzona, ale wyniki również stanowią okazję do refleksji, co zastosowane narzędzia rzeczywiście mierzą, albo też jakie funkcje mierzą, nie tylko bowiem mechanizmy kontroli przez hamowanie. Ogólny wniosek badacza jest taki, że pomimo iż wyniki są zbieżne z zakładanymi, to nie może ich traktować jako w pełni potwierdzających przebieg rozwoju reaktywnej i proaktywnej kontroli przez hamowanie. I tutaj nasuwa się pytanie, czy ta refleksja pojawiła się post factum, czyli po decyzji o zastosowaniu zebranych danych we wspomnianym wyżej projekcie do badania kontroli przez hamowanie rozwojowo, pamiętając że badania były prowadzone w modelu poprzecznym, czy też przed ich analizą. Autor nie podaje bowiem powodów, dlaczego nie przeprowadził nowego badania w celu weryfikacji postawionych hipotez, chociażby na mniejszej próbie. Grupa dzieci, których wyniki poddano nowej analizie, jest bardzo duża (ponad 900 dzieci), a badania były prowadzone indywidualnie i niewątpliwie warto było przeprowadzić ich reanalizę. Moje pytanie pozostaje jednak bez odpowiedzi.

W kolejnych hipotezach Autor podejmuje kwestię uwarunkowania sprawności kontroli przez hamowanie. Bierze pod uwagę płeć dziecka i inteligencję płynną. W części teoretycznej czynników nie analizował tych czynników w rozwinięty sposób, w szczególności związków płci z mechanizmami kontroli przez hamowanie. A płeć, jest zmienną pojemną w sensie psychologicznym i warto byłoby podjąć refleksję, jakie treści psychologiczne w sobie kryje ze

względu na badany problem. Hipotezy uwzględniające związek płci z kontrolą przez hamowanie potwierdziły się częściowo, to znaczy, że należy poszukiwać innych czynników różnicujących wyniki dziewcząt i chłopców, nie tylko te związane z tempem rozwoju dziewcząt i chłopców. Natomiast, występuje związek (choć niezbyt silny) pomiędzy inteligencją płynną a reaktywną i proaktywną kontrolą przez hamowanie w każdej grupie wiekowej, co stoi w sprzeczności z założoną hipotezą, czyli nie widać momentów przełomowych dla tej zależności.

Autor postawił sobie także pytanie, czy wykształcenie rodziców ma związek ze stosowaniem określonych form kontroli przez hamowanie. Wyniki okazały się niejednoznaczne, to znaczy wystąpiły pewne różnice pomiędzy w stosowaniem reaktywnej kontroli przez hamowanie u dziewczynek, których ojcowie mają średnie lub wyższe wykształcenie. Takie zależności są rejestrowane w różnych badaniach psychologicznych, ale rzadko kiedy są poddawane głębszej interpretacji, a wnioski weryfikowane w kolejnych badaniach dotyczących roli ojców i matek w rozwoju ich dzieci. Związki mechanizmów kontroli przez hamowanie ze „stażem” przedszkolnym dzieci także nie zostały potwierdzone, co Autora prowadzi do konkluzji, że zmienne – płeć, wykształcenie rodziców, staż edukacyjny dziecka – kryją w sobie złożone treści psychologiczne i ich fasadowe stosowanie nie pozwala na lepsze zrozumienie badanych zależności, z czym się w pełni zgadzam.

Kolejne badanie dotyczy związków pomiędzy kontrolą przez hamowanie a osiągnięciami szkolnymi. Generalnie wiadomo, że rozwój funkcji wykonawczych i wszelkie rodzaje hamowania są istotne dla realizacji celów podmiotu, a ogólnie dla dowolnego zachowania, w tym kontrola przez hamowanie. Intencją tego etapu badania jest zweryfikowanie tej hipotezy, co byłoby niezwykle ważne dla praktyki edukacyjnej i wychowawczej dzieci i młodzieży. Uzyskane wyniki są niejednoznaczne, co jak twierdzi Autor, może wynikać zarówno z przebiegu rozwoju danej formy kontroli przez hamowanie – dzieci przed pójściem do szkoły osiągają biegłość w posługiwaniu się reaktywnym mechanizmem kontroli przez hamowanie, a z drugiej strony budową narzędzi. Przesłanki, że rozwój kontroli przez hamowanie jest ważny dla osiągnięć szkolnych, ale już na poziomie szczegółowym, trudno o sformułowanie konkretnych zależności i wniosków dla edukacji.

Podsumowując, rezultaty badań prezentowanych przez Autora potwierdzają przyjęty model teoretyczny z pewnymi zastrzeżeniami, które sam Autor jest świadomy i jej wprost formułuje. Niewątpliwie stanowią cenny materiał empiryczny i inspirację dla dalszych badań

rozwoju kontroli przez hamowanie, jego uwarunkowań oraz konsekwencji dla funkcjonowania dziecka w określonym wieku i realizacji przez nieprzypisanych danej fazie życia zadań rozwojowych. Wyrażam nadzieję, że badanie te będą przez Autora kontynuowane.

Ocena formalna. W monografii „Rozwój kontroli przez hamowanie w okresie dzieciństwa” dr Jabłoński podejmuje bardzo ważne zagadnienie, złożone i wielorako uwarunkowane. Tym samym prezentacja dorobku teoretycznego i empirycznego w tym obszarze stanowi duże wyzwanie, co przekłada się niekiedy na trudny w odbiorze wywód, chociaż jednocześnie bardzo drobiazgowy i precyzyjny. Niektóre akapity czytałam kilka razy, aby uchwycić istotę prezentowanych treści. Na wyróżnienie na plus wskazałabym rozdział trzeci, w którym Autor prezentuje swój model rozwoju kontroli przez hamowanie. Można przypuszczać, że Autor ma świadomość złożoności wyводу i dokonuje ich syntezy w postaci tabel zbiorczych, co uważam za bardzo cenne. Podobne odczucie mam w przypadku prezentacji modelu badań własnych i opisu metod badawczych. Być może jednak nie tylko zagadnienie podjęte przez dr Jabłońskiego jest tak złożone, a dążenie do precyzji jest tak ważne (w szczególności w tekstach naukowych), że trudno byłoby je przedstawić w prostszy sposób.

Poza tym ogólnym wnioskiem dotyczącym strony formalnej książki, mam kilka uwag szczegółowych dotyczących pewnych sformułowań, ale jest ich tak niewiele i są stosunkowo mało istotne, że je pominię.

Podsumowanie i ocena ogólna. Monografia pt. „Rozwój kontroli przez hamowanie w okresie dzieciństwa” stanowi wartościową pracę naukową. Dotyczy istotnego z perspektywy rozwoju człowieka – dziecka – zagadnienia, mianowicie rozwoju kontroli przez hamowanie będącej kluczowym elementem zachowań dowolnych i kształtowania się podmiotowego funkcjonowania osoby. Zawiera w części teoretycznej najważniejsze odniesienia teoretyczne, podstawę neurologiczną procesu kontroli przez hamowanie oraz własny model teoretyczny tytułowego procesu psychologicznego. Interesujący i ważny jest także rozdział o stosowanych w tym obszarze metodach badawczych z ich krytycznym komentarzem. Mam pewien niedosyt, jeżeli chodzi o część badawczą – nie jest dla mnie jasna, dlaczego swój model Autor zdecydował się weryfikować odwołując się do wyników wcześniej przeprowadzonych badań – co nie obniża wartości tych analiz, ale które mogłoby być poszerzone o dodatkowe badania uwzględniające uwagi, które Autor sam formułuje w stosunku do badań swojego zespołu, prowadzonych w ramach projektu pt. „Konstrukcja narzędzi do psychologicznej diagnozy gotowości do uczenia

się dzieci w wieku od 3 do 11 roku życia”. A jako psycholog rozwojowo-wychowawczy byłabym zainteresowana poszerzeniem rozważań nad rolą rodziców (stylu rodzicielskiego, relacji dziecko-rodzic) w kształtowaniu kontroli przez hamowanie. Jednocześnie pragnę zwrócić uwagę na podejmowane próby, w analizach teoretycznych, podejścia relacyjnego do badanego zjawiska, które w teorii jest bardzo nośne, ale które trudno empirycznie uchwycić.

Reasumując, przedstawiona monografia, w mojej ocenie, wzbogaca istotnie wiedzę psychologiczną w obszarze psychologii rozwojowej, tym bardziej, że dotyczy trudnego teoretycznie jak i badawczo zagadnienia, jakim jest rozwój funkcji wykonawczych, w tym przypadku kontroli przez hamowanie. Zawiera autorską koncepcję rozwoju kontroli przez hamowanie i świadczy o wysokich kompetencjach badawczych Autora, które, jak sądzę dla pożytku naukowego jak i aplikacyjnego, będą kontynuowane.

4. Dorobek publikacyjny po uzyskaniu stopnia doktora (poza monografią)

Dorobek publikacyjny Habilitanta p. Jabłońskiego obejmuje 18 artykułów, z czego 10 jest jego autorstwa, 3 z nich zostały opublikowane w czasopismach anglojęzycznych (*Psychology of Language and Communication, L1-Educational Studies in Language and Literature, International Journal of Arts and Sciences*). Pozostałe artykuły powstały we współpracy z innymi naukowcami, a dr Jabłoński jest w większości pierwszym ich autorem, w tym 3 zostały opublikowane w czasopismach anglojęzycznych (poza wyżej wymienionymi: *Journal of Relationships Research, Acta Neuropsychologica*). Ponadto, dr Sławomir Jabłoński jest współautorem trzech monografii (w dwóch z nich jest wymieniany jako pierwszy autor) oraz 6 rozdziałów w monografiach naukowych, we współautorstwie. Liczba prac indeksowanych i odpowiednio cytowań według WoS wynosi 3 (1), Scopus – 6 (14), a Google Scholar 29 (169). A indeks Hirscha w poszczególnych bazach jest następujący: WoS – 1; Scopus – 2; Google Scholar – 7. Publikacje dr Jabłońskiego dotyczą ogólnie rozwoju dzieci w młodszy (publikacje w ramach cyklu „Niezbędnik Dobrego Nauczyciel”), wieku, jak również specyficznej problematyki – opanowywania umiejętności czytania i pisania i roli tych kompetencji w rozwoju dziecka (np. „Nauka czytania i pisania jako współczesna technologia rozwoju człowieka”), czy z pogranicza psychopatologii i neuropsychologii („Planowanie pomocy dla osób z rzadkimi schorzeniami i ich otoczenia”, „Children with epilepsy: specific learning difficulties”, „Efficiency of executive functions and literacy among children with specific language impairment”). Cenny wkład do

nauki i praktyki psychologicznej wiąże się z konstrukcją narzędzia do badania kompetencji w zakresie czytania i pisania oraz związanych z nimi funkcji poznawczych (kontroli hamowania – „Pomiar kontroli hamowania testem sortowania kart dla dzieci”; giętkości poznawczej – Sortowanie kart jako metoda badania giętkości poznawczej u dzieci w wieku 3-8 lat). Mnie zainteresowały, ze względu na moje główne zainteresowania) dwa teksty dotyczące edukacji („Wizja szkoły XXI wieku – kluczowe kompetencje nauczyciela a nowa funkcja edukacji”, „Miejsce kompetencji społeczno-emocjonalnych w edukacji wczesnoszkolnej”) prezentujące propozycje współczesnego podejście do edukacji systemowej, jej celów i sposobów funkcjonowania na tle wyzwań współczesności.

4. Kierowanie lub udział w krajowych oraz zagranicznych projektach badawczych, konferencjach

Dr Sławomir Jabłoński był kierownikiem projektu badawczego nr N N106 047839 nt. *Konstrukcja narzędzi do psychologicznej diagnozy gotowości do uczenia się dzieci w wieku od 3 do 11 roku życia* realizowany w latach 2010-2014 w Instytucie Psychologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, finansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP oraz konsultantem merytorycznym. Był także konsultantem merytorycznym zespołu badawczego z Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu, przy projekcie badawczym nr 755175 nt. *Building social and emotional skills to BOOST mental health resilience in children and young people in Europe* realizowany w latach 2018-2023 przez Akademię Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu (Polska), Universidad de Cordoba (Hiszpania), Modum Komune (Norwegia), Viken Fylkeskommune (Norwegia), European Regional and Local Health Authorities ASBL (Belgia) i SINTEF (Norwegia), finansowanym przez Unię Europejską w ramach programu Horizon 2020 pt. *Preventing disease* (nr EU.3.1.2.) oraz tematu *Promoting mental health and well-being in the young* (nr SC1-PM-07-2017).

Można zatem stwierdzić, że ma zarówno wystarczające kompetencje w kierowaniu zespołem badawczym jak i we współpracy z zagranicznymi zespołami badawczymi. Ma także doświadczenie w promowaniu aktywności naukowej studentów i ich międzynarodowej współpracy.

Należy podkreślić duże zaangażowanie w wymianę naukową Habilitanta na arenie krajowej i międzynarodowej. Świadczą o tym liczne wykłady (4) referaty (27) i postery (2

autorskie, 2 we współpracy ze studentami) prezentowane na konferencjach krajowych i międzynarodowych oraz organizowania sympozjów. Ponadto dr Jabłoński jest współinicjatorem i organizatorem kilku sympozjów i sesji tematycznych (6) oraz był przewodniczącym komitetu organizacyjnego i prowadzącym konferencję Koła Naukowego Bliżej Neuropsychologii UAM („Challenges of Child Neuropsychology – Wyzwania neuropsychologii dziecka” Organizator:, Zakład Psychologii Rozwoju Wydziału Psychologii i Kognitywistyki UAM (Polska, Poznań, 11-13 maja 2022 roku).

5. Członkostwo w redakcjach i radach czasopism naukowych oraz aktywność jako recenzenta, eksperta i autora (współautora) opracowań projektów badawczych

Habilitant jest członkiem rady redakcyjnej w dwóch czasopismach anglojęzycznych: 1) *Recoletos Multidisciplinary Research Journal* (print ISSN: 2423-1398, online ISSN: 2408-3755) – wydawany przez University of San Jose-Recoletos Center for Policy, Research, and Development Studies, Cebu City, Filipiny (od 2017 r) oraz 2) *L1-Educational Studies in Language and Literature* (ISSN: 1573-1731) – wydawany przez International Association for Research in L1 Education, Niemcy (od 2018).

A na swoim koncie ma zrecenzowanie 42 artykułów w większości w czasopismach anglojęzycznych oraz jest autorem lub współautorem wielu ekspertyz i opracowań realizowanych w ramach własnych i zewnętrznych projektów badawczych (14).

Reasumując, dr Sławomir Jabłoński jest osobą aktywną zarówno w obszarze naukowym jak i z pogranicza psychologii stosowanej, gdzie łączy swoje kompetencje naukowe z pracami aplikacyjnymi wiedzę naukową do praktyki przede wszystkim dydaktycznej oraz pomocy dzieciom i osobom z niepełnosprawnościami w przystosowaniu się do środowiska oraz środowiska do ich specjalnych potrzeb.

6. Osiągnięcia organizacyjne, dydaktyczne oraz udział w kształceniu kadr naukowych i popularyzacji nauki

Na polu uprawiania dydaktyki dr Jabłoński ma również duży dorobek. Jest twórcą wielu programów kursów z psychologii rozwojowej oraz specjalizacyjnych, również na studiach podyplomowych, jak i dla odbiorców zewnętrznych – zajęcia psychoedukacyjne dla nauczycieli, księży, psychologów pracujących w oświacie. W 2011 r. został laureatem nagrody zespołowej II

stopnia za osiągnięcia w pracy dydaktycznej przyznanej przez JM Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Jednocześnie podnosi swoje dydaktyczne kwalifikacje poprzez uczestnictwo w kursach i szkoleniach rozwijających kompetencje nauczyciela akademickiego oraz badawcze (15 szkoleń).

Podczas pracy na UAM pełnił lub pełni szereg funkcji organizacyjnych na swojej macierzystej uczelni oraz jako sekretarz Social and Emotional Learning Interest Group przy International School Psychology Association (ISPA) w latach 2016-2020.

Podsumowanie i konkluzja

Podsumowując przedstawioną wyżej analizę osiągnięć, stwierdzam, że dr Sławomir Jabłoński spełnia większość wymagań, jakie stawiamy samodzielnyemu pracownikowi nauki. Po pierwsze, przedstawił do oceny jako swoje główne osiągnięcie naukowe po doktoracie monografię, którą oceniam pozytywnie, podkreślając jej wartość naukową i pomimo pewnego niedosytu w zakresie empirycznej weryfikacji postawionych hipotez (bazowanie na wcześniej przeprowadzonych badaniach, które warto byłoby poszerzyć o kolejne) i uważam, że stanowi wartościowy wkład w rozwój teorii o funkcjach wykonawczych i kontroli przez hamowanie. Po drugie, stosunkowo niskie wskaźniki bibliometryczne w zakresie cytowalności wskaźniki dorobku publikacyjnego po doktoracie rekompensuje aktywność badawcza, ekspercka i redakcyjno-recenzencka oraz towarzyszące im wystarczająco wysokie osiągnięcia dydaktyczne oraz popularyzatorskie i organizacyjne. Stwierdzam zatem, że osiągnięcia dr Jabłońskiego spełniają wymagania stawiane kandydatom w postępowaniu zmierzającym do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Konkluzja

Moja ocena przedłożonego do oceny dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego jest pozytywna.

Uznaję, że osiągnięcia naukowe i inne dokonania Pana dr Sławomira Jabłońskiego spełniają oczekiwania zawarte w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r., „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” (Dz. U. z 2023 poz. 742) i stanowią wystarczające uzasadnienie dla nadania stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie psychologia

